

УДК 371.13:94

Старсва А.М., Миколаївський державний університет

Старсва Анна Михайлівна – старший викладач кафедри педагогіки та методики викладання історії історичного факультету Миколаївського державного університету, аспірантка МДУ. Коло наукових інтересів – підготовка майбутніх вчителів історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання.

Особистісно орієнтована професійно-педагогічна підготовка як основа формування готовності майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання

У статті аналізується проблема особистісно орієнтованої професійно-педагогічної підготовки як однієї з умов формування готовності майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Розглянуто мету, принципи, структуру, зміст, етапи її проведення в сучасному педагогічному університеті.

In the article the problem of the person-centered and the professional-pedagogical training is analysed as one condition of formation disposition of the future teacher of history for the realization of the person-centered education. It was considered the aim, the principles, the structure, the content and the stages of its development in the modern Pedagogical University.

Об'єктом нашого дослідження стала професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя історії, яка спрямована на формування його готовності до реалізації особистісно орієнтованого навчання (ООН).

Предметом дослідження виступили педагогічні умови, що забезпечують формування готовності майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання (ГМВІдРООН) як під час педагогічних практик, так і в майбутній професійній діяльності.

Метою дослідницької роботи формуючого

етапу було впровадження у професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя історичного факультету МДУ системи педагогічних умов, що забезпечують формування його готовності до реалізації ООН.

Нами було визначено умови, що сприяють формуванню ГМВІдРООН:

- особистісно орієнтовану (ОО) професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя історії;
- створення адекватного ООН в школі ОО освітнього середовища (ОООС) у педагогічному університеті.

Задачами формуючого етапу дослідження стали:

1. Формування у студентів педагогічного університету ціле-мотиваційного компоненту ГМВІдРООН (особистісно-гуманної орієнтації майбутнього вчителя до дитини та ОО цілей і мотивів майбутньої професійної діяльності; необхідних особистісно-професійних цінностей, які сприятимуть ефективності результатів ОО навчального процесу).
2. Формування у майбутніх вчителів історії змістового компоненту ГМВІдРООН (системи понять ОО педагогіки, ідей, теорій, концепцій, моделей ООН; знань методик і технологій ООН).
3. Формування у майбутніх учителів історії операційного компоненту ГМВІдРООН, а саме – вмінь і навичок моделювати ОО навчальну діяльність у сучасній школі (з постановкою мети та формулюванням завдань педагогічної діяльності з позицій ООН, визначенням її змісту, підбором засобів реалізації, що забезпечують вироблення нових методів, форм і прийомів проведення ОО уроку).
4. Формування у майбутніх вчителів історії інтеграційного компоненту ГМВІдРООН, а саме: завдяки системі професійно значущих особистих цінностей, знанням та вмінням ООН уміти будувати під час педагогічних практик навчальний процес з історії на ОО методиці навчання.

Гіпотезу дослідження складало припущення, що професійно-педагогічна підготовка МВІдРООН буде ефективною, а в її результаті буде формуватись ГМВІдРООН, якщо:

- сформувати спрямованість дисциплін педагогічного циклу на особистісний розвиток учня;

- у процесі вивчення дисциплін педагогічного блоку “Вступ у спеціальність”, “Педагогіка”, “Історія педагогіки”, “Основи педагогічної майстерності”, “Освітні технології”, “Методика викладання історії” знайомити студентів із концепціями, теоріями і поняттями ООН, що дозволяють усвідомити їм необхідність підготовки до реалізації ідей, мети і завдань ООН;
- ввести в професійно-педагогічну підготовку майбутніх вчителів новий експериментальний курс “Особистісно орієнтоване навчання в сучасній школі”;
- у процесі проведення практичних, лабораторних занять, педагогічної практики, організації самостійної та індивідуальної роботи зі студентами формувати у них уміння і навички роботи в ООС;
- на основі дослідження особистісних якостей учнів і власних професійних можливостей та з їх врахуванням вчити майбутніх вчителів історії будувати ОО методику і на її основі – ОО технологію створення й проведення уроку історії.

Отже, найважливішою умовою формування готовності майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання є особистісно орієнтована професійно-педагогічна підготовка, до якої ми відносимо: особистісно орієнтовані дисципліни педагогічного циклу, особистісно орієнтовані педагогічні практики студентів, спецкурс “ООН в сучасній школі” (табл.), що дозволяє максимально повно і змістовно моделювати майбутню діяльність вчителя історії і досвід професійних стосунків.

Метою ОО професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії до реалізації ООН є підготовка спеціаліста як

Структура особистісно орієнтованої професійно-педагогічної підготовки МВІдРООН

Особистісно орієнтована професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя історії		
Особистісно орієнтовані дисципліни педагогічного циклу	Особистісно орієнтована педпрактика	Спецкурс „ООН в сучасній школі”
<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • орієнтувати дисципліни педагогічного циклу на мету ООН; • наповнити зміст дисциплін педагогічного циклу теорією і практикою ООН; • ввести в практичну частину дисциплін педагогічного циклу вмінь і навичок роботи в ООС; • формувати у студентів вміння будувати ОО урок історії 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • орієнтувати цілі і мотиви педпрактики на особистість учня; • ввести в зміст програм педпрактик завдання ООН; • залучити студентів до ОО форм і методів роботи під час педагогічної практики; • формувати у студента вміння проектувати і проводити ОО урок 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • актуалізувати мету, мотиви майбутньої професійної діяльності в світлі ООН; • побудувати зміст спецкурсу на теорії і практиці ООН; • практично знайомити студентів з технологією організації ООН в сучасній школі; • допомогти майбутньому вчителю в оволодінні навичками пізнання, аналізу особистості учня, оцінці його особистісних якостей, визначенні способів його самореалізації для конструювання власної методики і технології побудови ОО уроку історії

- визначати мету, мотиви і прогнозувати перспективи ОО педагогічної діяльності вчителя історії та розвитку особистості кожного учня з урахуванням умов школи, учнівського колективу;
- об'єктивно осмислювати свою соціальну роль, адекватно оцінювати можливості кожного учасника навчального процесу і прогнозувати вимоги до розвитку освітньої ситуації в умовах, що постійно змінюються;
- творчо і аргументовано застосовувати прийоми, форми, засоби, методи ООН історії на практиці в школі та в майбутній професійній діяльності;
- інтегрувати педагогічні знання і досвід в ООН.

При визначенні мети нами враховувались наступні **актуальні положення**:

1. Особистісно орієнтована професійно-педагогічна підготовка вчителя історії до реалізації ООН базується на особистісно-діяльнісній основі (В.А. Семиченко), виходячи із цілісного уявлення про професійно-педагогічну діяльність в освітньому гуманітарному середовищі, її функції, задачі, труднощі [6], з орієнтацією на формування майбутнього фахівця засобами навчального предмету, практичною педагогічною діяльністю і особистісним потенціалом студента і викладача.

2. Особистісно орієнтована професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя історії до реалізації ООН має цільовий характер (О.М. Пехота), тобто орієнтується не на класичну систему педагогічних знань, а на структуру і зміст, що визначаються цілями та специфікою освітнього гуманітарного процесу в педагогічному університеті [2; 4; 5].

3. Очікувані та можливі результати ОО професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є зміни в особистості студента як майбутнього фахівця (А.Г. Балл, І.Д. Бех, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Л.П. Пуховська, В.В. Рибалка, С.О. Сисоєва та ін.): в його направленості (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, переконання, установки, мотиви); в освіті (ОО знання, вміння, навички, устремління і вміння постійно збагачувати свої знання); вихованості, соціалізованості [1; 3; 7].

Завданням організації особистісно орієнтованої професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до реалізації ООН повинно стати оволодіння методиками і освітніми технологіями побудови ОО уроку історії.

Пріоритети особистісно орієнтованої

професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії до реалізації ООН:

- загальнолюдські, професійні, особистісні і світоглядні установки майбутніх учителів історії; розумне поєднання в них національних та загальнолюдських засад;
- орієнтація на виявлення, ініціювання, використання, "окультурення" суб'єктного досвіду учня як під час педагогічних практик, так і в майбутній професійній діяльності;
- розвиток його пізнавальних можливостей;
- допомога особистості в самопізнанні, самовизначенні, самореалізації.

Принципами ОО професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії є:

1. *Принцип системності*, що дозволяє розглядати всі проєктовані елементи змісту професійно-педагогічної підготовки (різні педагогічні дисципліни, додаткові модулі до них, види практик, курсове, дипломне проєктування) як єдине ціле з багатьма внутрішніми зв'язками між собою і з базовою предметною підготовкою спеціаліста історії.
2. *Принцип цілісності*, що відображає в навчальних планах повноту необхідних і достатніх теоретичних і фактичних знань і педагогічних вмінь з ООН, узгодження їх з головною і проміжними цілями.
3. *Принцип відповідності змісту професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії перспективам і пріоритетам сучасної освіти*.
4. *Принцип динамічності*, що виражається в постійному передбаченні нових тенденцій і змін у педагогічній освіті і відображенні їх у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя історії.
5. *Принцип відповідності форм організації навчального процесу* (лекції, семінарські, практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, види практик, курсове і дипломне проєктування) *меті* практичної підготовки майбутнього вчителя історії до реалізації ООН.
6. *Принцип гуманізації змісту та гуманітаризації засобів навчання*, що дає змогу створити у педагогічному університеті відповідні умови організації навчального процесу, які є адекватними шкільним принципам ґрунтування ООС.
7. *Принцип індивідуалізації і диференціації* проєктованого змісту професійно-педагогічної підготовки, що базується на врахуванні потреб, інтересів, нахилів і здібностей студентів, а також їх особистісного досвіду і базової професійної освіти.

В основі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя лежить

системний, діяльнісний і особистісний підхід, що потребує реалізації єдності педагогічної теорії, експерименту і практики.

Під час проведення експерименту нами було виділено **п'ять етапів ОО професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії до реалізації ООН:**

1 етап: *Етап усвідомлення зміни орієнтації освіти на особистісний підхід.* Протягом вивчення курсу “Вступ у спеціальність” проходить усвідомлення особистісно-гуманної орієнтації майбутнього вчителя до дитини, емпатійності і поваги до особистості кожного учня, розуміння його потреб. Студентам надаються психологічні знання з теорії і практики розвитку особистості. Проходить дослідження особистості учня шляхом вивчення психодіагностики; навчання засобам розумової діяльності майбутніх вчителів (побудова понять, суджень, моделей, парадоксів щодо розвитку особистості). Відбувається формування у студентів зацікавленості працею вчителя історії як важливим джерелом майбутніх професійних потреб і особистісного росту. Формується ставлення до особистості як до володаря власного утворюючого потенціалу. Перший етап є підготовчим у формуванні готовності майбутнього вчителя історії до реалізації ООН.

2 етап: *Етап формування цінностей, мотивів, цілей ООН.* Протягом вивчення дисципліни “Педагогіка” та проходження першої педагогічної практики відбувається становлення у студентів цілей ООН та їх мотивації; ознайомлення з теоретичними основами ООН; оволодіння його основними категоріями, поняттями, що необхідні для майбутньої професійної діяльності. Студенти знайомляться з методами, формами, засобами, прийомами реалізації ООН; формують навички діалогу взаємодії. На другому етапі навчання студента в педагогічному університеті формується ціле-мотиваційний компонент ГМВІДРООН та починається її змістове наповнення.

3 етап: *Етап привласнення знань ООН.* Під час вивчення дисциплін “Історія педагогіки”, “Основи педагогічної майстерності” та проходження безвідривної педагогічної практики відбувається привласнення мотивів і цілей, формування потреб ОО педагогічної діяльності майбутнього вчителя. Студенти отримують теоретико-методологічні знання з

історії й практики ООН. У них створюється власне змістове поле знань з ООН на основі аналізу роботи вчителів під час безвідривної педагогічної практики. Набувають становлення психолого-педагогічні вміння майбутніх вчителів діагностувати особистість учня; скласти психолого-педагогічну характеристику на нього. Аналізуються спостереження за використанням особистісного підходу до учнів у школі під час безвідривних практик та лабораторних занять. На третьому етапі навчання студента в педагогічному університеті триває ціле-мотиваційне й змістове та починається операційне наповнення ГМВІДРООН.

4 етап: *Етап формування вмінь ООН.* За допомогою вивчення курсів “Методика викладання історії”, “Освітні технології” та проведення першої виробничої педпрактики відбувається формування сталих мотивів і цілей ОО педагогічної діяльності майбутнього вчителя історії як запоруки самореалізації і саморозвитку всіх учасників навчального процесу. Майбутні вчителі оволодівають знаннями методик і технологій ООН історії, культурою, технологіями взаємодії, роботи з інформацією, передачі інформації. Під час педпрактики відбувається врахування студентами досвіду дітей та орієнтація на їх особистісний розвиток. У студентів формуються вміння будувати навчальний процес з історії на доступній технології ООН. Формуються стійкі навички системного пізнання, аналізу, контролю, оцінки і корекції, актуалізації особистості учня та обґрунтування, в зв'язку з означеним, власних дій. Студенти оволодівають способами системного перетворення професійної діяльності та поєднання в індивідуальних формах особистих теоретичних знань з власною практичною діяльністю. На четвертому етапі навчання студента в педагогічному університеті триває ціле-мотиваційне, змістове і операційне наповнення ГМВІДРООН та починає формуватись інтегративний компонент.

5 етап: *Етап відбору і створення індивідуальної методики і технології проведення ОО уроку історії.* Спеціальний курс “ООН в сучасній школі” є підґрунтям для проектування майбутніми вчителями історії цілепокладання і цілереалізації на основі власної методики ООН; закладення базових знань з теорії та практики

ООН історії; вивчення його моделей і технологій та творче, обґрунтоване їх застосування. Відбувається завершення формування готовності до здійснення самостійної професійної діяльності на основі рефлексії своєї особистої професійної поведінки. Визначаються умови для різних шляхів і форм самовираження учнів на уроці під час педпрактик. Формується індивідуальна ОО методика і на її основі – ОО технологія викладання історії. На п'ятому етапі навчання студента в педагогічному університеті завершується формування всіх чотирьох компонентів ГМВІдРООН.

Вивчення майбутніми вчителями історії системи понять ОО педагогіки; знайомство з педагогічних ідеями, теоріями, концепціями, моделями, технологіями ООН; доповнення циклу педагогічних дисциплін спецкурсом "ООН в сучасній школі" значно сприяло підвищенню рівня ГМВІдРООН та активізації процесу організації професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів до реалізації ООН.

Література

1. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – Київ: Видавництво "Віпол", 2000. – 636 с.
2. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоева, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігасва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоевої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

4. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології. – Наукові праці: Збірник. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – 112 с.
5. Пехота О.М. Педагогічна підготовка вчителя: шляхи гуманізації // Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Вип. IV. – Миколаїв: МДПУ, 2001. – 294 с.
6. Семиченко В.А., Заслуженок В.С. Психологічна структура педагогічної діяльності. Ч. II: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. – 230 с.
7. Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: Збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 336 с.

Стаття надійшла до редколегії 29.10.2002 р.